

Ремех Т. О.,
кандидат педагогічних наук,
завідувачка відділу суспільствознавчої освіти,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна

НОВИЙ ПІДРУЧНИК ДЛЯ 5 КЛАСУ: ЯК ІНТЕГРУВАТИ ІСТОРИЧНИЙ ТА ГРОМАДЯНОЗНАВЧИЙ ЗМІСТ

Дидактичною концепцією побудови цілісного освітнього процесу сьогодні є інтегрований підхід, який сприяє розв'язанню актуальних освітніх завдань, уможливорює формування в учнів інтегрованого мислення, вміння встановлювати ґрунтовні зв'язки між науковими фактами, поняттями, законами, теоріями, що належать до різних галузей знань.

Інтегрований підхід в освіті задекларований новітніми освітніми документами, зокрема, Державним стандартом базової середньої освіти [1] (далі *Стандарт*) та розробленою на його основі Типовою освітньою програмою для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти [2]. Остання, своєю чергою, уналежнює варіанти типових навчальних планів та перелік модельних навчальних програм.

Для адаптаційного циклу (5-6 класи) громадянської та історичної освітньої галузі Типовою освітньою програмою затверджено предмет «Вступ до історії України та громадянської освіти» та два інтегровані курси – «Досліджуємо історію і суспільство» і «Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти» [2]. Як видно з назв, зміст їх модельних програм має об'єднувати (зводити в ціле) одиниці громадянознавчих та історичних знань, тобто мати інтегрований характер.

Модельні програми предметів і курсів, створення та затвердження яких триває нині, складуть основу нових підручників для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Передбачається, що матеріали таких підручників пройдуть апробацію вже в 2021 році, тож нагальним є питання інтеграції громадянознавчої та історичної інформації в їх змісті. Викладемо кілька загальних зауваг щодо підходів до конструювання підручника з інтегрованого курсу для 5 класу.

В основу конструювання змісту підручника інтегрованого курсу «Досліджуємо історію і суспільство» слід покласти виявлення й дослідження учнями зв'язку між минулим, теперішнім і майбутнім, адже історія є наукою про минуле, а громадянська освіта розглядає явища й процеси сьогодення.

Зміст модельної програми, а значить і зміст підручника, відбирають для досягнення загальних і конкретних результатів, передбачених Стандартом для громадянської та історичної освітньої галузі. У ході вивчення інтегрованого курсу п'ятикласники мають, зокрема:

опрацювати основні поняття освітньої галузі на рівні адаптаційного циклу, набути вмінь вести відлік часу, встановлювати причиново-наслідкові зв'язки, працювати з різними джерелами, шукати й аналізувати інформацію, характеризувати історичні та суспільно значимі події, явища, процеси, виявляти зв'язки людини з суспільством та людини з державою, оцінювати різноманітність культур, усвідомлювати вплив минулого на сучасне і майбутнє та ін. Відтак підручник з інтегрованого курсу має включати відповідні поняття та способи й методи роботи з ними. При цьому інтегративність основного змісту підручника полягає в тому, що поняття громадянської освіти природно вплетені в історичний матеріал – система введення таких понять узгоджується з логікою розгортання історичного матеріалу, а опановані учнями громадянські знання допомагають встановлювати зв'язок минулого із сучасністю.

Працюючи з підручником, учні мають усвідомити значущість основ наук, сприймаючи громадянську та історичну галузі знань як такі, що важливі для них. Виходячи з ціннісних орієнтирів Стандарту, в основу змісту підручника з інтегрованого курсу «Досліджуємо історію і суспільство» для 5 класу слід покласти принцип людиноцентризму, тобто зміст має «обертатися» навколо *людини* – її свідомості, переживань, становлення. Тут акцент переноситься на Я дитини: я і минуле, я і держава, я і суспільство, я і спільнота, я і право; я і сьогодення.

Матеріал, уміщений у підручнику, має сприяти «просуванню» здобувача освіти, по перше, від простого – до складного: від того, що вони уявляють/знають – до опанування новою навчальною інформацією про минуле і теперішнє людини, суспільства, держави; по друге, від конкретного – до абстрактного: узагальненню певних суспільних закономірностей має передувати їхнє знайомство з конкретними суспільними явищами і процесами, що створять в їхній свідомості яскраві образи навколишнього світу.

Пізнавальні завдання підручника мають уможливлювати відпрацювання п'ятикласниками навичок, в тому числі й наскрізних. Тому важливо використовувати в підручнику різнотипні запитання як основу для дослідницької та інших видів діяльності учнів. Ефективними тут будуть завдання з формулювання ними запитань, пошуку (на основі опрацювання джерел (писемних, цифрових, візуальних) відповідей на запитання із застосуванням розумових операцій аналізу, синтезу та оцінки.

Крім того, низка результатів громадянської освіти як елемента інтегрованого курсу «Досліджуємо історію і суспільство» передбачає не стільки роботу із змістом, скільки організацію шкільного середовища, атмосферу в класі, стиль комунікації між учнями, вчителями і батьками, тому ці результати є наскрізними. Відтак важливою є залученість учнів до діяльності не лише на уроках, а й і поза ними – в шкільній та місцевій спільноті. Тож у

підручнику мають бути присутні теми для творчих завдань, досліджень і проєктів, які учні можуть виконувати як індивідуально, так і групою.

І, нарешті, низка конкретних результатів адаптаційного циклу громадянської та історичної освітньої галузі передбачає розвиток в учнів комунікаційних навичок та позитивної взаємодії. Тому в методичний апарат підручника слід закласти ефективні для досягнення таких результатів форми і методи урочної та позаурочної діяльності п'ятикласників як-от: дискусії та загальні обговорення, групова робота, імітаційні ігри, моделювання, взаємооцінювання тощо.

Ключові слова: громадянська та історична освітня галузь; адаптаційний цикл; підручник; громадянознавчі та історичні знання.

Література:

1. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 12.04.2021).
2. Типова освітня програма для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України 19.02.2021 р. № 235. URL : https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/80696/ (дата звернення 12.04.2021).